

בין סארטר למפלגה הקומוניסטית

מכתב מפאריס

פול פאריסו

הראה הוגה הדיעות והסופר הנודע כושר רב לפעולה מדינית. אולם נתגלה בו הליטות יתירה להציע ברבים את הנימוקים ולהיעשות אחד מבעלי-ההלכה של התנועה שעליה נספת. כך היה המעשה גם כשהחליט לתמוך בעמדתם של הקומוניסטים. בעמדים מרובים לאיך מספר של הירחון „לי טאן מודרן“, במאמרים שתמיד נרשם בסופם „המשך יבוא“, אם כי למעשה באו אחריהם חדשים ארוכים של שתיקה — יצא סארטר ללמד סניגוריה על החלטת המשרד המדיני של המפלגה הקומוניסטית לעורר הפגנות רחוב — החליטה שנתבטלה בעוד הוא שקוע בהעלאת טובי נימוקיו להצדקתה.

סארטר זכה תמיד להצלחה מזהירה בכל אשר שלח ידו — ברומאנים, בפילוסופיה, במחזות — וכאשר עלה על דרך המדיניות ודאי קיחה להטביע שמה את חותמו, בייחוד מאחר שעמד לרשותו כתבי-עת ספרותי משלו. הירחון „לי טאן מודרן“ כיום אינו דומה כלל למה שהיה בשנים שלאחר השחרור. אחד ממייסדיו, הסוציולוג ריימונד ארון, כותב בקביעות ב„פיגארו“ ובירחון האנטי-קומוניסטי הנזכר „פראוו“ ואחר, ז'אן פולהאן, משמש עורכו של „נוול נוול רווי פראנסז“. הפילוסוף מוריס מרלו פונטי, שעד לפני זמן קצר היה מעורכי העתון, פרש מעת שנת-מנה פרופיסור ב„קולג' די פראנס“. כעת מנהל סארטר את כתבי-העת כבטאון הוא, בעזרתם של שנים-שלושה תלמידים, שגם הם אוהדי הקומוניסטים. בדידותם של סארטר ו„טאן מודרן“ יש בה כדי להדגים את כוחה ויחד עם זאת את רפיונה של השפעת הקומור-ניום של אנשי הרוח הצרפתים. היא אוהזת בהם בחזקתה, אך אינה מציעה להם לא קהל תמורת זה שוויתרו עליו ולא אותה אוריה מעוררת ליצירה שהם זקוקים לה תמיד, ואפילו לא אותו קשר עם ההמונים שעליו חלמו.

בתשובתו ל„הומאניטה“ מוחזה סארטר במרירות רבה על גורלם של אנשי הרוח שהעמידו עצמם לשרות המפלגה. לכאורה מכוונת התקפתו רק כנגד בעל המאמר הפוגע, י'אן קאנאפה, חסידו לשעבר, שעזב את סארטר על מנת להקדיש כל עבודתו למפלגה ולערוך את „לא נוול קריטיק“, הכיתתי שבכל כתבי-העת האינטלקטואליים הקומוניסטיים. סארטר יוצא מכלי ממש לשמע שמו של קאנאפה, זה „המטומס“, „פרי הבאושים החוקי של כל מפלגה קומוניסטית באירופה“,

המפלגה הקומוניסטית הצרפתית קיבלה אוליטמא-טום בלתי-צפוי מ'יאן פול סארטר. היא נתבעה לנער הצגה ממאמר שנתפרסם ב„הומאניטה“ ב-22 בפברואר, שאם לא כן ניבא סארטר לקרע בין המפלגה לבין אותם אנשי-הרוח שהם „תמימי-דעים עמה בכל הקווים העיקריים של מדיניותה“. סארטר מטיל על המפלגה מראש את האחריות לקרע זה.

המאמר שגרם לזעם הפתאומי חזר ונדפס במלואו, יחד עם תשובתו של סארטר, בחוברת מארס של „לי טאן מודרן“, ירחונם של סארטר וחבורתו. אין בו שום דבר המייחדו מן הספרות הקומוניסטית הרגילה העוסקת בהתקפת יריבים רחנניים והמזכירה ל„בני-לוייה“ מה מקומם היאה להם. המאמר לא כוון נגד סארטר ושמו לא נזכר בו כלל, והעלבונות שזקף על חשבונו („פילוסוף של בית-קפה“, „אי-שירות משטרתי“) נתכוונו במפורש לאחרים — בעיקר אל דיוניס מאסקולו, סופר צעיר שהוצא מן המפלגה הקומוניסטית לפני כשלוש שנים, ושנית אל הירחון „פראוו“ (Prevues) היוצא לאור מטעם הקונגרס לחופש התרבות. סארטר, מכל מקום, פותח את תשובתו בדברים מפורשים: „אני משתמש בהזדמנות זאת כדי לפנות אל הממונים על פעולתה הרוחנית של המפלגה הקומוניסטית ולדבר אליהם בגילוי-לב“. וראוי הדבר לציון גם משום החפזון הבלתי-רגיל בתשובה על התקפה שבסופו של דבר לא קלעה אליו במישרים. המסקנה מתבקשת איפוא, כי פתח צרה לא היה אותו מאמר ב„הומאניטה“, שלא שימש לו אלא אמתלה לומר דברים שביקש לאמרם זה כבר. בריתו של סארטר עם הקומוניסטים נכרה תה בשנה שעברה, כאשר נבחרו הוא וחברתו סימון דה ביבואר למועצה העולמית של „תנועת השלום“. אולם היה זה מעיקרו שידוך מיוחד במינו. הוויתור היחיד מצד הקומוניסטים היה הפסקת ההתקפות הפומביות על סארטר ועוזניו. חומת החשד לא נפלה מעולם ונסיבותיו של סארטר להדק את שיתוף הפעולה שלו עם המפלגה לא זכו לעידוד. אישיותו של סארטר יש בה כדי להסביר יחס זה של המפלגה. פעמיים בשנים קודמות נזקק סארטר זיקה מחייבת לפוליטיקה: בפעם הראשונה, בעת הכיבוש הגרמני, כאשר הצטרף למחתרת, ובפעם השניה כשנספח ל„התאחדות הדמוקראטית המהפכנית“ R. D. R. רעת-המזל בשנת 1948. אף באחד משני המקרים לא

„אין צריך לומר כי אנשירוה שהם קומוניסטים לא תמיד יסכימו לדעתנו, דעת בלתי קומוניסטים. יתווכחו נא אתנו בחומרה, ואף בתקיפות, לכשתרצו, אדרבה — ואנו נעמוד על דעתנו לא פחות מהם. אך דבר שבשום פנים אינכם זכאים לעשותו הוא להעליב בנו. לא איכפת לכם? תעשו כן בלי רשותנו? טוב ויפה: אולם אם כן תמצאו אתם המחריבים את האחדות אשר ביקשתם להקים“.

בחובו של הריב החדש בין סארטר לקומוניסטים השאלה הממשית — והיא בלי ספק מעשית יותר משסבור סארטר — היא זו: „טאן מודרן“, ככל שהוא עשוי להואיל לקומוניסטים בדרכים שונות, הישמור לו זכותו לשבח, ולו גם בסיוגים, ספר שנכתב בידי חברי מפלגה שנידוהו?

המקרה שלפנינו נוגע לספר גדוש ועבה, מארכ-סיסטי עם שמינית של אכויסטנציאליזם, שכתב דיוניס מאסקולו, שמו „הקומוניזם“ ויצא לאור בהוצאת גאלימאר בסתו שעבר. כמו סארטר גם מאסקולו מודה בתביעתה של המפלגה הקומוניסטית לשם „מפלגת הפרולטריון“. בדברו על הקומוניזם כ„תיאור ריה של צרכים חמריים“ ועל התנועה הקומוניסטית כ„תנועה לסיפוק צרכים חמריים“ כסבור הוא שאין הוא מערער תביעה זו אלא, להיפך, הוא מאשרה. ואולם מסקנתו היא שעל אנשי הרוח „להסתגן“ אל התנועה הקומוניסטית ולהשתלט עליה; והרי הוא עצמו גורש מן המפלגה בעיקר על שום שהתנגד לדיקטטורה האידיאולוגית שהטיל הועד המרכזי על אנשי הרוח שבמפלגה. כמה מעמיתיו חברי הסקציה הששית של המפלגה בפאריס גורשו עמו. מאסקולו עצמו הוא אישיות ספרותית חשובה למדי בפאריס.

ראשית קבלת-הפנים הבקרתית של הספר ותפירתו לא היה בהן, לכאורה, כדי להדאיג את המפלגה הקומוניסטית כלל. במאמר של „הומאניטא“ שעורר את המת סארטר ניתן לו לקאנאפא להזכיר רק ארבע תגובות על הספר — ויכוח שאורגן על ידי „פרווי“, ורשימות-בקורת ב„טאן מודרן“, ב„נוול נוול רווי פראנסאז“, ובכלי-מבטאה של התאגדות המורים (שבה הקומוניסטים הם מיעוט) „ל' אכול ליבראטריס“. הרשימה בעתון המורים אפשר היתה לה השפעה כלשהי, אך קרוב לודאי שהויכוח אשר נערך על ידי הירחון האנטי-קומוניסטי „פראווי“, בהשתתפות מאסקולו וכמה מחבריו, והדין בעתונות היומית הם שעוררו את התגובות שהגיעו לשיאן בהתפוצצות ב„הומאניטה“. מכיון שהקיפו הדברים חלק הגון מדעת-הקהל, ראתה המפלגה הכרח לעצמה לפעול, וצורת פעולתה היתה לאסור על כל אנשי-הרוח לדון בקומור-ניזם. בנקודה זו חש בן-הלווייה הממרה סארטר סכנה לעצמו.

„אשר רק התרפסותו תשווה להוצפתו“. אילו התכחשה המפלגה לקאנאפא קרוב לוודאי שהיה סארטר מושך ידו מכל הענין, לפי שעה. החשיבות שהיה עשוי לייחס לויתור זה מוכחת מדבריו: „לא די בסגנונית אחת להביא קיץ, ולא די בקאנאפא אחד להמיט חרפה על מפלגה. אילו גילה המאמר את קלקלת כותבו בלבד, אפשר היה לעבור עליו בשתי-קה“. אולם „הצרה היא, שה„הומאניטה“ הדפיסו בעמוד 2...“ וכאן מתחדדת נעימת הדברים לאירוניה חריפה: „אלה המנהלים את פעולותיה האינטלקטואליות של המפלגה הקומוניסטית“ נתבעים להביא הוכחות שאין בדעתם לרצוח את האינטליגנציה: „האמנם רוצים אתם להבטיח (את אנשי-הרוח) שלא יאבדו את אישיותם וייהפכו לסימני-צופן בלבד? התחילו איפוא בהצנעתו של קאנאפא מאחורי הפרגוד; הם יגלו אותו בין כך ובין כך כעבור זמן לא רב“. דיבורים מעין אלה ממלאים עמוד שלם מהמסתיים כך: „אולם אם ברצונכם לשכנע את אנשי-הרוח, הישמרו מהצגת הדברים בפשר טות יתרה, כי מה שיראו בין השיטין לא יהיה כר פור לה ליצירה, אלא ריקנות מהפנטת של טמטום“.

אף על פי כן, אף על פי שזרק את האולטימאטום „משכו ידיכם מקאנאפא או שתופר בריתנו“, עדיין שומר סארטר על כללי המשחק הפוליטי שלו. הוא מזהיר את מפלגת משפטי מוסקבה מפני צירופים שהם אופייניים לספרד של פראנקו, אם כי הוא מודה ש„תביעות המעשה מונעות לפעמים את האבחנות הדרושות“. הוא מייחס חשיבות רבה לכך שקולט אודרי, סופרת „טאן מודרן“, אשר אליה כיוון קאנאפא את עיקר התקפתו, נתנה ידה לכל המערכות הקומוניסטיות. כוונתו הטובה מפליגה עד כדי הודאה כי ספר שבעיניו אינו אנטי-קומוניסטי כלל יכולה המפלגה לפסול אותו „מטעמים שלה“. ולבסוף — הרי בשם כנסת אנשי-הרוח הישרים, אשר קראה המפלגה ושלדעתו הצטרף אליה באמונה שלימה, מביע הוא את מחאתו — ובאיזה תוקף!

„לא די להסכים אתכם בכל ראשי-הפרקים של מדיניותכם; עלינו לעטר בפרחים את הספרים שחיבתכם נודעת להם ולרמוס עד עפר את אלה שלא זכו. ואם גוטלים אנו חירות לעצמנו לשקול במאזנים שאינם זהים עם שלכם, מיד אנו מודחים אל שורות אנשי-הרוח המשטרתיים או הפילוסופים של ס"ט ג'רמן די פרא. כלום נטרפה דעתכם? מאומה לא למדתם? שוב רוצים אתם להקריב את בריתותיכם לעזות-המצח המטרופת השמורה אתכם לבעלי-ברית? האמנם נעלמו מכם כל הסתירות שבעמדתכם, הגלוי יות וידועות לכל העולם? ועוד קאנאפא מדבר על פילוג! ואתם מניחים לו לדבר! והריני שואל אתכם: מי הם המפלגים?“